

Літературознавство, публіцистика.– 690 с.

References

1. Braginec' A. Filososf's'ki i suspil'no-politychni pogljady Ivana Franka / Andriy Braginec'. – L'viv : Knyzhkovo-zhurnal'ne vydannja, 1956. – 408 s.
2. Zdorovega V. Politychne peredbachennja u tvorchosti Ivana Franka // Ivan Franko – pys'mennyk, myslytel', gromadjany: Mater. mizhnar. nauk. konf. – L'viv, 25–27 veresnja 1996. – L'viv : Svit, 1998. – S. 174–179.
3. Franko I. Zibrannja tvoriv: V 50 t. / Ivan Franko. – K. : Naukova dumka, 1976. – T. 1. – 501 s.
4. Franko I. Zibrannja tvoriv: V 50 t. / Ivan Franko. – K. : Naukova dumka, 1976. – T. 3. – 447 s.
5. Franko I. Zibrannja tvoriv: V 50 t. / Ivan Franko. – K. : Naukova dumka, 1985. – T. 44. – Kn. 2. – 766 s.
6. Franko I. Zibrannja tvoriv: V 50 t. / Ivan Franko. – K. : Naukova dumka, 1986. – T. 45. – 569 s.
7. Franko Ivan. Vybrani tvory: U 3–h t. / Red. kolegija: Skotnyj V. ta inshi; upor. Bagan O. – Drogobych: Kolo, 2004. – T. 3: Literaturoznavstvo, publicystyka. – 690 s.

Roslavitskaya K. R., history graduate student of Department of Philosophy Faculty of Philosophy, Lviv National University Ivan Franko (Ukraine, Lviv), RoslavitskaKhrystyna@ukr.net

The humanism of the national idea in the philosophical heritage of Ivan Franko

The article demonstrates national spirit of the philosophical heritage of Ivan Franko. It considers the anthropologism and the humanism of the national idea. It is shown that the essence of the national idea is spirituality and humanity. The emphasis has been placed on the content of the national idea boils down to social, national, economic, spiritual and political development of the Ukrainian people. This article studies humanistic concept of the Ukrainian nation and Ukrainian history, which had a fairly completed and systematically rebuilt views in the works of Ivan Franko. It grounds the systems thinking, which is the principle in the context of the General logic of comprehension of the affected academic problems. The author gives good grounds for believing that the problem of the Ukrainian national ideal has always stood in the centre of the philosophical works of Ivan Franko, since the national ideal is a mighty spiritual force in the people's fight for freedom.

Keywords: humanism, Ivan Franko, ideal, people, spirituality, nationalism, national idea.

Рославицкая К. Р., аспирантка кафедры истории философии философского факультета, Львовский национальный университет им. Ивана Франко (Украина, Львов), RoslavitskaKhrystyna@ukr.net

Гуманизм национальной идеи в философском наследии Ивана Франко

Продемонстрировано национальный дух философского наследия Ивана Франко. Рассмотрены антропологизм и гуманизм национальной идеи. Показано, что суть национальной идеи заключается в духовности и гуманности. Подчеркнуто, что содержание национальной идеи сводится к социальному, национальному, экономическому, духовному и политическому развитию украинского народа. Исследовано гуманистическую концепцию украинской нации и истории Украины, которая имела достаточно завершенный и системно построенный вид в трудах Ивана Франко. Обосновано системное мышление, которое является принципиальным в контексте общей логики осмысления поднятой научной проблематики. Подтверждено, что проблема украинского национального идеала всегда стояла в центре философского творчества Ивана Франко, поскольку национальный идеал – это мощная духовная сила в борьбе народа за свободу.

Ключевые слова: гуманизм, Иван Франко, идеал, человек, духовность, национализм, национальная идея.

* * *

УДК 141

Сторожук С. В.

доктор філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії, Національний університет
бізнесу і природокористування України
(Україна), sveta0101@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНІ МОТИВИ ОБРАЗУ БОГОРОДИЦІ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ТА ХУДОЖНІЙ СПАДЩИНІ Т.ШЕВЧЕНКА

Висвітлюється специфіка релігійного світогляду Т.Шевченка та його інтерпретація православного образу Богородиці. Реалізацію поставленою мети уможливило дослідження витоків релігійного світогляду українського митця та специфіки його сприйняття офіційної православної церкви. В ході

дослідження виявлено дуалізм релігійного світогляду Т.Шевченка: з одного боку, він критикував офіційне російське православ'я та синодальну церкву, а з іншого – виступав глибоким прихильником християнських принципів, які послідовно і планомірно прагнув втілювати у життя. Глибоку прихильність Т.Шевченка до православної культури, засвідчує низка реставрованих ним іконописних образів Богородиці під час подорожі Волинською губернією та літературна творчість з використанням засобів релігійної символіки вплетеної в соціокультурний контекст українського буття.

Ключові слова: образ, ікона, Богородиця, православ'я, релігія, світогляд, віра.

Піднесення національної свідомості українського народу, яке відбулося під час Революції Гідності не тільки співпало зі святкуванням двохсотліття Великого Кобзаря, але й проходило під ідейним та духовним впливом його творчості. Обидві обставини зумовили новий виток досліджень та подекуди реінтерпретацію багатьох, здавалось би усталених, поглядів на різні аспекти творчості Т.Шевченка. Незважаючи на те, що його багатогранну спадщину навряд чи можна назвати малодослідженою, вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема, літературознавці, мистецтвознавці, філософи та культурологи приділяють багато уваги вивченню та популяризації усіх аспектів його життя та творчості. Це й не дивно, адже у вітчизняному шевченкознавстві є теми, які вважаються загальновідомими, однак є й малодосліджені або ті, які поки що зумовлюють дискусії та часом полярні висновки. Серед них: релігійність Т.Шевченка та його відношення до православної церкви, місце жінки у житті, літературній та художній спадщині тощо.

Звичайно, згадані нами проблеми творчості Т.Шевченка, вже неодноразово ставали предметом науково-теоретичних розвідок не тільки таких відомих українських дослідників як Л.Білецький, В.Жадько, П.Жура, П.Кралюк, Є.Маланюк, І.Огієнко, Ю.Перхорович, В.Рожкочи Д.Степовик але й початківців. Серед них роботи Ю.Готвянська, М.Даниленко, І.Загребельний, Л.Мостова, Г.Усатенко, О.Яблонська та багато інших українських дослідників, які хоча й не запропонували фундаментальних монографічних досліджень, однак дослідили окремі аспекти творчої спадщини Т.Шевченка.

Велика кількість наукових праць присвячених літературній та художній спадщині Кобзаря та його суспільно-політичній діяльності, поки що не дає підстав вважати ці питання вивченими. Відповідаючи на одні питання, дослідники ставлять інші, висвітлюючи їх крізь призму малодоступних широкому загалу джерел. Останні включаються в загальний контекст наукових шевченкознавчих студій, відкривають нові аспекти його життя, літературної та суспільно-політичної діяльності. Серед таких малодосліджених тем матеріального та духовного спадку Т.Шевченка, окреме місце посідає не тільки питання про його відношення до релігії, але й до православного образу. Як відомо з праць О.Грищенка, в російській імперії українська ікона (образ) сприймалася упереджено – переважна більшість митців скептично ставилися до її мистецької вартості [3, с.11]. Що стосується Т.Шевченка, то цілком очевидно, що як митець, він сформувався в академічному художньому середовищі російської інтелігенції, а тому, у світлі відродження українських національних традицій, цікавим та своєчасним є висвітлення відношення Т.Шевченка до православної культури та християнських образів.

Зважаючи на сказане, метою нашої роботи є висвітлення національних мотивів християнського образу Богородиці у літературній та художній спадщині Т.Шевченка. В цьому контексті варто відзначити, що в жодній колекції художніх творів Т.Шевченка, ми не знайдемо ні канонічної православної ікони, ні художнього твору з релігійним сюжетом. Досить дивно, адже як зазначає І.Огієнко “Тарас від зарання був релігійний: так він виховався в своїй релігійній родині. До Церкви вчашав з малих літ і полюбив її. Перша наука Шевченка – релігійна у дячка. Святе Писання Шевченко часто чув, сам читав його і любив його, і воно залишило в його творах великі і ясні сліди” [7, с. 7]. Твердження І.Огієнка, дещо уточнює Л.Білецький. Він вважає, що “духові й релігійні переживання Шевченка в дитинстві розвивались насамперед під впливом народного двовір’я: християнського й поганського. Народна міфологія, обрядові культури й поезія викликали в душі Шевченка почуття глибокої віри взагалі” [1, с.5].

Не поривав з православною релігійною традицією український Кобзар і згодом. Зокрема, навчаючись у Петербурзькій академії, Т.Шевченко глибоко вивчав Біблію. Дана обставина була обумовлена насамперед необхідністю зрозуміти зображені європейськими майстрами пензля релігійні образи і сюжети. Помітне місце в становленні релігійності Т.Шевченка відіграло й знайомство з глибоко віруючою В.Репніною [2].

Не вдаючись у деталі формування релігійного світогляду Т.Шевченка відзначимо, що практично всі дослідники цього аспекту творчості Кобзаря, зокрема, І.Огієнко, Д.Степовик, П.Кралюк та ін., виявляють глибоку релігійність його світогляду. Більше того, І.Огієнко, аналізуючи місце релігії у творчості Т.Шевченка, переконливо доводить, що якщо зібрати всі ті твори, які містять елементи релігійної тематики, то в результаті отримуємо “повний і не малий курс морального богослов’я – як по Божому жити на світі” [7, с.8].

Глибока релігійність світогляду Т.Шевченка тісно співвідносилася з негативним ставленням до “Російської православної церкви, її священного Синоду, який був звичайним царським відомством з питань релігії і ревно виконував антиєвангельську у своїй суті політику репресивного імперського режиму” [2]. Критично ставився Т.Шевченко й до цезаропапізму та засуджував ті війни російської імперії, які йшли під релігійними гаслами (зокрема, на Кавказі). Скептичне ставлення українського митця до російського православ’я та синодальної Церкви, яку він називав “капищем поганським”, за твердженням І.Загребельного, стало причиною того, що на відміну від більшості своїх сучасників, Т.Шевченко не сприймав ні архітектури російських православних храмів, ні їх оздоблення, ні специфіки іконографії.

Відраза Т.Шевченка до інституту російської православної церкви значною мірою була обумовлена світоглядною специфікою останньої. Як відомо, у цивілізаційному зрізі “Третій Рим” увібрав у себе азійську кров і дух, тиранічні інтенції яких втілювались у формальне християнство планомірно впроваджувалися у суспільно-політичному та релігійному житті народів Російської імперії. Православна церква у XIX ст. була підпорядкована та

повністю відповідала духу російського самодержавства. Це яскраво демонструвала не тільки специфіка її організації, але й церковне мистецтво – метою якого були не стільки відтворення змістовного навантаження християнських ідей, скільки демонстрація самодержавного духу російського православ’я та тісно пов’язаної з ним Російської держави [3, с. 11–12]. Саме в силу цих причини, Т.Шевченко вбачав у російському православ’ї та синодальній церкві ефективний інструмент соціального та національного гніту [6].

Викриття антиєвангельських інтенцій офіційного російського православ’я Т.Шевченком у багатьох літературних творах, зокрема, вірші “Світе ясний”, “Зацвіла в долині...”, “Ликері”, стало підставою для обґрунтування антирелігійності його світогляду. Цю думку, повністю спростовує І.Огієнко, який детально проаналізувавши усю творчу спадщину Кобзаря, не виявив там нічого антирелігійного чи антиправославного. Навпаки, він стверджує, що “Шевченко був проповідником, і вмів ним бути. Він постійно навчав так, якби говорив у Церві... <...більшість Шевченкової науки можна повторювати в Церкві на проповідях, так ніби цитати з якого церковного твору” [Огієнко с. 47]. Більше того, І.Огієнко переконаний, що “Шевченко, як проповідник, оборонець Правди Божої, був усе своє життя послідовний і незмінний. І за свою оборону Правди Божої і життя своє віддав!...” [7, с. 47].

Про прихильність Т.Шевченка до православної культури свідчить і його діяльність у роботі Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, зокрема, здійснена ним у супроводі проф. М.Іванишева подорож до Волинської губернії. Під час цієї подорожі Т.Шевченко мав “зарисувати (фотографії тоді ще не було) Почаївську Лавру, зібрати народні перекази про гідні уваги кургани та урочища, записати народні легенди, оповідання та пісні й з усього скласти звіт” [8, с. 3].

Одним із найбільш відомих аспектів цієї подорожі є перебування Т.Шевченка у Почаївському монастирі. Його приїзд сюди зафіксований не тільки записами Волинської духовної консисторії від 15 жовтня 1846 р. [5], але й чотирма акварельними рисунками, зробленими тут: Собор Лаври з середини, вигляд Лаври з півдня та заходу і вигляд на околицю з монастирем на обрії. Підкреслимо, що всі малюнки збереглися до нашого часу.

Документально не зафіксованими подіями подорожі Т.Шевченка Волинською землею стало його перебування у Луцьку та Ковелі. Про його візит до Луцька, за твердженням Ю.Перхоровича, свідчать лише усні згадки місцевого населення та малюнки-шкіци (ескізи), які були передані до Волинського Обласного Краєзнавчого Музею в Луцьку місцевими мешканцями [8, с. 4]. З Луцька Т.Шевченко направився у Ковель, де на той час вже знаходився його колега проф. М.Іванишев. Працюючи у Ковелі, Т.Шевченко відвідував багаті історичними та етнографічними пам’ятками навколишні села. Так, наприклад, під час приїзду до Волинського села Вербці, Т.Шевченко не тільки зарисував місцеву церкву, але й реставрував старовинний образ св. Миколая. Згадуючи цей образ, проф. М.Іванишев писав: “У протоколі з візитації з 20 лютого 1760 р. (що з часів унії. Ю.П.) знаходимо: Образ св. Миколая, стародавнього письма ... Певні люди кажуть,

що цей Образ існує тут біля 200 літ і славиться чудесами, які, однак, ніде не записані” [Цит.: 8, с. 4]. Реставрований Т.Шевченком образ був знищений під час облоги Ковеля у 1944 р.

Наступним і мабуть найбільш дослідженим пунктом подорожі Т.Шевченка по Волинській губернії було с. Секунь. Саме тут, як свідчать документи парафії, зокрема, “Опис церковного майна”, що заведений ще 1806 році, знаходиться не просто реставрований, а дописаний Кобзарем образ “Діва Марія” [4]. Владика Никанор, зауважує проф. В.Жадько, згадуючи реставровану Т.Шевченком ікону Богородиці, зазначав: “У Секунській церкві я не міг одірвати очей від милого українського обличчя Диви Марії з дитятком на лівій руці в художньо мальованій кольоровій шаті. На Божій Матері, як дар пошани і любові місцевого жіноцтва, пишались низки коралів і пацьорів. З металевої коронки на голові спускалися пасма різнокольорових стрічок” [4]. Показовим в даному контексті є те, що дописані Т.Шевченком корали не є типовою прикрасою українського образу Богородиці, це радше типова прикраса простої української жінки. Однак саме ця, здавалось би несуттєва, дрібничка цього образу зумовила детальне вивчення проф. В.Жадько інших домальованих Т.Шевченком деталей образу “Діва Марія”, в тому числі й зображених у молитовному зверненні до Всевишнього людей.

В ході дослідження образу “Діва Марія”, проф. В.Жадько прийшов до висновку, що Т.Шевченко реставрував (на наш погляд мова в даному випадку йде не стільки про реставрацію, скільки трансформацію) ктиторський портрет шанованої на Волині королеви Бони. Дане припущення повністю підтверджує не тільки зовнішня схожість облич, але й наявність у Богородиці великої кількості атрибутів монаршої влади. Останні, були невід’ємними елементами портретів барокового стилю.

Реставрований Т.Шевченком у с. Секунь образ Божої Матері за Престолом – Одигитрія, зберігся до нашого часу. Він виступає прямим свідченням глибокої прихильності до церковного мистецтва. Бачення специфіки мистецьких канонів останнього Т.Шевченком, ймовірно за все суттєво відрізнялися від офіційної позиції російської православної церкви.

Відомості про ще одну ікону Богородиці пензяТ.Шевченка знаходимо у праці Ю.Перхоровича “Шевченкові Образи Матері Божої на Волині”. Цей образ тривалий час знаходився у каплиці с. Туричани. Користуючись згадками мешканців цього села, Ю.Перхорович стверджує, що надвітарна “Ікона Диви Марії була легка, гармонійна і мала наш характер (візантійсько–український). Форма образу – прямокутник. На легкоблакитному колі неба стояла постать Диви Марії з Дитятком. Ніг не було видно, зливались з небом. Легкі, ясні, лагідних барв шати. На небесах обводили постать Божої Матері 12 золотих зірок. Загально образ був чудово легкий” [Цит.: 8, с. 11].

Для дослідників шевченківської ікони дана згадка має принципово важливе значення, адже вона є прямим свідченням захоплення Т.Шевченка українським церковним мистецтвом ймовірно за все барокового стилю. Це й дивно, адже саме в період розквіту бароко, українське церковне мистецтво та релігійний світогляд

набули специфічних національних рис, виявившись у своєрідному органічному синтезі апостольського християнства та елементів народних вірувань, що реалізовувався засобами латинізованого мистецтва. Специфічно український синкретизм православного світогляду був суголосний сформований на ментальному рівні релігійності Т.Шевченка й виявився частко у специфіці писаних ним православних ікон.

Національна складова релігійного світогляду Т.Шевченка яскраво проявилася не тільки у його художній творчості, але й суспільно–політичній діяльності (Кирило–Мефодіївське товариство) та пізніх літературних працях. Глибоке проникнення християнських мотивів у літературну творчість Т.Шевченка пізнього періоду, значною мірою було обумовлене тим розпачем та сподіваннями, які він пережив у неволі. “Єдина моя втіха тепер, – писав Т.Шевченко кн. В.Репніній, – це Євангеліє. Я читаю його щодня, щогодини. Раніше колись думав я аналізувати серце матері на основі життя св. Марії, непорочної Матері Христової...” (Лист до кн. В.Репніної, 1850) [1, с. 24]. Релігійні мотиви в листах Т.Шевченка до кн. В. Репніної не тільки посилюються з часом, але й починають визначати його літературний геній. “Новий Заповіт, – пише він, – я читаю з благоговійним тремтінням. І внаслідок цього читання в мені зродилась думка описати серце Матері по житті Пречистої Диви, Матері Спасителя. І друга – намалювати картину розп’ятого Сина її. Молю Бога, щоб хоч коли–небудь ті мрії мої здійснились!”. “Коли б мені дозволили, я бажав би в тутешній церкві замалювати смерть Спасителя, повішеного між розбійниками...”. “Молюся Богу і не втрачаю надії, що іспитові моєму прийде коли–небудь кінець. Тоді відправлюсь просто в Седнев, і, в міру сил своїх, здійснию таку довго леліану ідею: змалюю образ, “що зображує смерть Спасителя нашого” [1, с. 24].

Сформовані під час заслання ідеї, мистецькі та літературні задуми про компонування двох образів – Диви Марії та Христа, частково реалізувалися на волі у поемі “Неофіти”, де описано серце матері, а частково у присвяченій Богородиці поемі “Марія”. Остання, за твердженням І.Огієнка, є недокінченою й недосконалою з релігійного боку [7, с. 88]. На думку дослідника, Т.Шевченко прагнув висвітлити Марію, насамперед, в дусі народної віри, й аж надто далеко відступив від церковного переказу. Проте на наш погляд, висновки І.Огієнка є не зовсім правомірними, оскільки зрозуміти дійсний задум образу Марії можна лише крізь призму суміжних у часі творів Т.Шевченка та тих суспільно–політичних та економічних процесів, що відбувалися в Російській імперії.

Образ Марії – не тільки глибоко символічний, але й синкретичний. Марія – це і християнська Богородиця, надії та сподівання на заступництво її здавна покладав український народ (... На милосердіє твоє, / Все упованіє мое / На тебе, Мати, возлагаю...”, це і символ матері, яку рано втратив поет, це і доля української жінки–матері, і сама Україна, де “царює – плач, і скорб, і сльози”, і яка сумуючи у бур’яні, помирає з голоду.

Поема “Марія” є однією з тих робіт Т.Шевченка, яка найбільш повно висвітлює національну складову його релігійного світогляду. Відкриття Христа як символу морально–етичного оновлення суспільних відносин,

відбувається кризь призму ідеї спокутування та досягнення Премудрості. Загалом таке розуміння божественної ієрархії було типовим для українського народу починаючи від часів Київської Русі. Українці, вважали Богородицю покровителькою рідної землі, а відтак у справі відродження державності та справедливості поклали на неї всі сподівання. І тільки тоді, пише М.Шевченків, може сформуватися інша “вже не двозначна (водночас свята і грішна), аналогічна, але єдина свята Мати і освячена її донька, українська благочестива християнська мати” [9].

Загалом варто відзначити, що поема “Марія” – це не богословський твір, яким якого хотів бачити І.Огінько, тут Т.Шевченко відтворює не стільки релігійний переказ про долю Марії, скільки на символічному прикладі її життя розкриває духовні переживання українських матерів та всього українського народу, який не сподіваючись на справедливість аграрної реформи, очікує голодну смерть під тином.

Підкреслений нами символізм образу Діви Марії у літературній спадщині Т.Шевченка тісно співвідноситься з глибокою релігійністю його світогляду. Віра Кобзаря не була формальною та показовою, а глибокою, чинною й суто християнською. Чим тяжчим ставало його життя, тим більше заглиблювався поет у вивчення основ християнського життя, з якого він виводив своє призначення – служіння Україні. Релігійна віра Т.Шевченка була невід’ємною частиною таких глибоко християнських його переконань як особиста свобода та свобода українського народу. “Одна тинь свободи, – писав Шевченко р. 1852. О.Бодяньському, – людину підносить” [Цит.: 1, с. 24]. Саме тому, всі герої його творів були борцями за правду й волю і віруючими християнами. Служити Богові, для Т.Шевченка означало служити справі визволення та процвітання свого народу.

На основі сказаного приходимо до висновку, що світогляд Т.Шевченка визначався глибоким дуалізмом – з одного боку, він критикував офіційне російське православ’я та синодальну церкву, а з іншого – виступав глибоким прихильником християнських принципів, які послідовно і планомірно прагнув втілити у життя. Властиво, що сформований на ментальному рівні релігійний світогляд Т.Шевченка виявлявся не тільки заклик до реалізації загальнолюдських прав свободи, рівності, братерства, але й національним контекстом християнства, в якому велич Христа виявлялася кризь призму образу Богородиці. Національні риси та багатогранність, сформованого українським народом символічного змісту Богородиці, Т.Шевченко відтворив реставрованих ним православних образах та літературних працях.

Список використаних джерел

1. Білецький Л. Віруючий Шевченко / Л.Білецький. – Вінніпег: “Новий шлях”, 1949. – 30 с.
2. Готвянська Ю. Тарас Шевченко і українське православ’я. [Електронний ресурс] / Ю.Готвянська // Сайт прихожан Спасо-Преображенського храму міста Ніжина (Тарасова церква). – Режим доступу : <http://sphram.ho.ua/tshup.htm>
3. Грищенко А. Русская икона как искусство живописи / А.Грищенко // Вопросы живописи. Вып. 3. – Издание автора, М., МСМХVII, 1913. – 265 с.
4. Жадько В. Шевченкова ікона. [Електронний ресурс] / В.Жадько // Дзеркало тижня. Україна. – 6 березня 2014. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/>
5. Журнал Духовної Консисторії (протокол) про сприяння

вільному художнику Т.Г. Шевченку. [Електронний ресурс] // Портал Шевченка. – Режим доступу : <http://kobzar.ua/item/4140>

6. Загребельний І. Християнин без Церкви (Тарас Шевченко). [Електронний ресурс] / І.Загребельний // Релігія в Україні. – Режим доступу : <http://www.religion.in.ua>

7. Митрополит Іларіон (І.Огінько) Релігійність Тараса Шевченка / Митрополит Іларіон. – Вінніпег : Інститут дослідів Волині, 1964. – 103 с.

8. Перхорович Ю. Шевченкові Образи Матері Божої на Волині / Ю.Перхорович. – Мюнхен, 1964. – 14 с.

9. Шевченків М. Ким був Тарас Шевченко: відступником від Христової віри – єретиком чи правдиво віруючим – православним християнином? [Електронний ресурс] / М.Шевченків // Львівська духовна семінарія Святого Духа. – Режим доступу : <http://www.lds.lviv.ua/>

References

1. Bilets'kyu L. Viruyuchy Shevchenko / L.Bilets'kyu. – Vinnipeg: “Novyy shlyakh”, 1949. – 30 s.
2. Hotvyans'ka Yu. Taras Shevchenko i ukrayins'ke pravoslav'ya. [Elektronnyy resurs] / Yu.Hotvyans'ka // Sayt prykhozhan Spaso-Preobrazhens'koho khramu mista Nizhyna (Tarasova tserkva). – Rezhym dostupu : <http://sphram.ho.ua/tshup.htm>
3. Grishhenko A. Russkaja ikona kak iskusstvo zhivopisi / A.Grishhenko // Voprosy zhivopisi. Vyp.3. – Izdanie avtora, M., MSMHVII, 1913. – 265 s.
4. Zhad'ko V. Shevchenkova ikona. [Elektronnyy resurs] / V.Zhad'ko // Dzherkalo tyzhnya. Ukrayina. – 6 bereznya 2014. – Rezhym dostupu : <http://gazeta.dt.ua/>
5. Zhurnal Dukhovnoyi Konsystoriyi (protokol) pro spryannya vil'nomu khudozhnyku T.H. Shevchenku. [Elektronnyy resurs] // Portal Shevchenka. – Rezhym dostupu : <http://kobzar.ua/item/4140>
6. Zahrebel'nyy I. Khrystyanyan bez Tserkvy (Taras Shevchenko). [Elektronnyy resurs] / I.Zahrebel'nyy // Relihiya v Ukrayini. – Rezhym dostupu : <http://www.religion.in.ua>
7. Mytropolyt Ilarion (I.Ohiyenko) Relihiynist' Tarasa Shevchenka / Mytropolyt Ilarion. – Vinnipeg: Instytut doslidiv Volyni, 1964. – 103 s.
8. Perkhorovykh Yu. Shevchenkovi Obrazy Materi Bozhoyi na Volyni / Yu.Perkhorovykh. – Myunkhen, 1964. – 14 s.
9. Shevchenkiv M. Kym buv Taras Shevchenko: vidstupnykom vid Khrystovoyi viry – yeretykom chy pravdyvo viruyuchym – pravoslavnym khrystyanyanom? [Elektronnyy resurs] / M.Shevchenkiv // L'viv's'ka dukhovna seminariya Svyatoho Dukha. – Rezhym dostupu : <http://www.lds.lviv.ua/>

Storozhuk S. V., Doctor of philosophical sciences, associate professor of the Department of Philosophy National University by oresursov of nature and Ukraine (Ukraine), sveta0101@ukr.net

National motives of the image of the Holy Mother in the literary and artistic heritage of T. Shevchenko

The article highlights the specificity of religious belief of T. Shevchenko and his interpretation of Orthodox Christianity image of the Holy Mother. This goal is achieved by research the origins of religious belief of Ukrainian artist and specifics of his perception of the official Orthodox Christian Church. The research reveals dualism of religious world outlook of T. Shevchenko: on the one hand, he criticized the official Russian Orthodox Synod Church and, on the other, he was a deep supporter of Christian principles which he consistently and systematically sought to implement. Deep commitment of T. Shevchenko to Orthodox Christian culture is demonstrated through restoration by him of many iconic images of the Holy Virgin during his trip to Volyn province and literary creativity with the use of religious symbols woven into the social and cultural context of Ukrainian life.

Keywords: image, icon, Holy Mother, Orthodox Christianity, religion, world outlook, faith.

Сторожук С. В., доктор философских наук, доцент, доцент кафедры философии, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины (Украина), sveta0101@ukr.net

Національні мотиви образу Богородиці в літературному і художественному наслідді Т. Шевченка

Освещается специфика религиозного мировоззрения Т. Шевченко, а также понимание им православного образа Богородицы. Поставленная цель реализуется в контексте исследования истоков религиозного мировоззрения украинского художника и специфики его восприятия официальной православной церкви. В ходе исследования выявлено дуализм религиозного мировоззрения Т. Шевченко: с одной стороны, он критиковал официальное русское православие и синодальную церковь, а с другой – выступал глубоким сторонником христианских принципов, которые последовательно и планомерно стремился воплотить в жизнь. О глубокой привязанности Т. Шевченко к православной культуре, свидетельствует, во-первых, ряд отреставрированных им

иконописных образов Богородицы во время путешествия Волынской губернией, во-вторых, литературное творчество с использованием средств религиозной символики вписанной в социокультурный контекст украинского бытия того времени.

Ключевые слова: образ, икона, Богородица, православие, религия, мировоззрение, вера.

* * *

УДК 160.1

Супрун Н. Т.

кандидат філософських наук, викладач,
Національний медичний університет
ім. О. О. Богомольця
(Україна, Київ), s_nadii@mail.ru

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ “ДОВЕДЕННЯ” В ЛОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ В. КАРПОВА

Аналізується тлумачення поняття “доведення”, що запропоноване В.Карповим в роботі “Систематичний виклад логіки”. Враховується традиція розуміння поняття: доведення у вузькому та широкому значенні. Поетапно розглядаються структурні компоненти доведення, які визначаються в підручниках радянського, пострадянського періоду і сучасності, та ті, що запропоновані В.Карповим. На основі цього виділяються особливості розуміння цього поняття в логічній концепції В.Карпова: доведення як ланцюга з однорідних силлогізмів, що наближує його до першої традиції визначення цього поняття (у вигляді демонстративного умовиводу). Проте, як підсумок, в статті виділяється ідея, що крім логічної складової доведення – форми доведення, В.Карпов вважав важливим нелогічну частину (сила доведення).

Ключові слова: доведення, аргументація, форма доведення, сила доведення, умовивід.

Стрімкий розвиток науки, техніки та рівня життя людини створили умови, які вимагають, щоб логіка працювала не лише як теоретична дисципліна. Тому, якщо на початку ХХ ст. першочерговою була проблема обґрунтування логіки як науки, то на початку ХХІ ст. на перший план виходять питання застосування теоретичних знань в області логіки в практичній діяльності людини. Такого роду “практичні” питання обговорювалися зазвичай у розділі “Доведення і спростування”, який був завершальною частиною майже всіх підручників з формальної логіки радянського та пострадянського часу, і носив характер практичного застосування логіки в житті людини. Розуміння терміну “доведення” має особливе значення для сфери логічного знання, адже найчастіше репрезентує те, яким чином формально-логічні підходи застосувати в практиці життя. А звернення до аналізу роботи В.Карпова “Систематичний виклад логіки” (1856 р.) є актуальним – саме там автор витлумачує поняття “доведення”.

Найпоширеніше визначення доведення в сучасних підручниках з логіки звучить наступним чином: “Доведенням називають логічну процедуру, в ході якої встановлюється істинність певного положення за допомогою положень, істинність яких уже встановлена” [4, с. 315]. Зазвичай тема доведення ускладнювалась проблемою розрізнення понять “доведення” та “умовивід”. Наприклад, В.Є. Жеребкін в своєму підручнику з логіки зазначав, що не кожний умовивід є доказом і це не окрема форма умовиводу. Це аргументується тим, що в умовиводі наша увага зосереджується на запитанні про те, що впливає із певних засновків; у доведенні – головним є питання, чи дійсно це впливає. Доведення, загалом, “відрізняється від силлогізму ще й тим, що в ньому судження, яке доводиться відповідно висновку силлогізму, і відоме заздалегідь” [5, с. 125]. Крім того, в самих умовиводах

ми не завжди звертаємо увагу на те, чи істинні засновки, а в доведенні істинність аргументів є головною вимогою.

Ці всі відмінності доведення та умовиводу повністю зрозумілі. Сучасні питання тлумачення “доведення” вже стосуються логічного аспекту аргументації. “У широкому сенсі під доведенням нерідко розуміють усе те, що переконує в істинності чого-небудь, у тому числі (але не обов’язково) й системи міркувань з інтуїтивно значущим характером аргументів, законність яких є питанням ступеня” [1, с. 13]. Під доведенням у вузькому розумінні розглядають процес встановлення істини, тому доведення стосується сфери доказової науки: логіки, а саме символічної чи математичної логіки. Доведення в цьому випадку розуміється як формальне доведення, що є методом обґрунтування істинності судження. Це пов’язує його, як зазначалось, з формальною логікою та з точними дедуктивними науками. Аристотель в “Топіці” називає таке доведення науковим силлогізмом, який був предметом аналізу в Аналітиці. В доведенні засновки мають бути твердженнями необхідного характеру, тому доведення є силлогізм з необхідних засновків. Це обумовлює істинність твердження, що дає право говорити про загальнозначущість. Остання може стосуватися виключно доведення у строгому (вузькому) смислі, яке має вигляд ланцюга з суджень, що веде нас від істинних засновків до істинного висновку при дотриманні логічних правил. Як зазначає О.Ю. Щербина “Порівняно з аргументацією формальне доведення є більш строгою процедурою та через це піддається жорсткішому раціональному регулюванню... Воно безособове: процедури обґрунтування спеціально відібранні, критерії доказовості набули статусу загальнозначущості” [6, с. 109–111]. Отже, в результаті маємо чітке розрізнення доведення та аргументації, і найчастіше доведення розуміється як одиничний випадок аргументації або як його складова: “Аргументацію можна визначити як спосіб міркування, який складається із доведення і спростування, в ході яких формується переконання в істинності чи хибності якого положення як у самого автора так і у опонента” [4, с. 315]. При такому визначенні зрозуміло, що ще однією відмінною рисою є монологічність формального доведення.

Маючи на увазі всі загально зазначені тенденції розуміння доведення, варто звернутися до спадщини українських логіків-філософів, що, так чи інакше, розглядали такого роду питання. Одним з перших друкованих підручників з логіки є праця В.Карпова “Систематичний виклад логіки”, який був націлений на студентську аудиторію. Сам автор, який був певний час викладачем Київської духовної академії, зазначав, що робота направлена на “освіту людини”. Його підручник, загалом, можна віднести до викладу традиційної логіки, а ціль – практичне застосування логічних знань, створення умов для систематичного мислення, а останньою частиною його роботи є вчення про доведення.

Для того щоб побачити особливості розуміння поняття доведення В.Карпова, звернемося до огляду основних особливостей сучасного витлумачення доведення. По-перше, структура доведення є трьох складова: теза, аргументи, форма. Останнє характеризується як процес виведення тези з аргументів. Тому теза і аргу-